

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті запропоновано підхід до оцінювання потенціалу регіону, метою якого є локалізація, зниження гостроти і подальше усунення кризових явищ в економіці та соціальній сфері на найбільш схильних до цих явищ територіях Криму й України в цілому. Регіональний потенціал оцінено з позиції природно-ресурсного, соціально-економічного, трудового, інвестиційного, інноваційного та експортного потенціалів.

Ключові слова: регіон, регіональний потенціал, оцінювання потенціалу регіону, рівень використання регіонального потенціалу.

I. Вступ

Проблема регіонального розвитку як ніколи актуальна для сучасної економіки України. Глобалізація виробництва в міжнародному масштабі неминує сприяти формуванню в нашій країні економічно активних регіонів і таких, що відстають у своєму розвитку. Цей процес відбувається на тлі прискорення територіальної концентрації виробництва в деяких регіонах, посилення регіональної нерівності та інших відмінностей.

Регіональний соціально-економічний розвиток АР Крим останніми роками значною мірою має ознаки, набуті з початку періоду докорінних політичних та економічних перетворень у країні. Спад промислового та сільськогосподарського виробництва, інвестиційної активності, зниження рівня життя, наростання безробіття відбувається в усіх без винятку регіонах нашої держави, причому повсюдно спостерігається загострення соціальних проблем, погіршення екологічної ситуації. Однак розширені можливості державного впливу на хід регіонального розвитку використовуються на сьогодні далеко не повною мірою. Зіставлення і точніші методи математичної статистики свідчать про те, що із просуванням реформ міжрегіональна диференціація виробництва і споживання не тільки не знижується, а й дещо зростає. Глибшає відмінність між відносно благополучними регіонами і такими, що перебувають у тяжкому становищі.

У такій ситуації стає необхідним застосування єдиних підходів до оцінювання регіонального потенціалу, визначення становища регіону серед інших регіонів країни, розробки заходів щодо управління та формування конкурентоспроможного потенціалу, що сприятиме подальшому розвитку регіонів, які розвиваються, і виведенню з кризи слаборозвиннутих регіонів.

Найбільший внесок у розвиток теорії регіонального потенціалу зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: О. Амоша, В. Андрианов, З. Герасимчук, А. Голюков, Г. Гутман, Е. Давискиба, Б. Данілішин, М. Долішній, С. Дорогунцов, Ю. Дорошенко, С. Ільяшенко, Ю. Краснов, Л. Кузьменко, І. Лукінов, Ю. Макогон, А. Маршалл, С. Пиріжков, М. Портер, Л. Шаульська та ін. Проте у працях цих авторів недостатньо уваги приділено оцінюванню потенціалу регіону.

II. Постановка завдання

Мета статті – розробити універсальний підхід, який може бути застосований для оцінювання потенціалу будь-якого територіального утворення країни.

III. Результати

Під потенціалом регіону слід розуміти сукупність усіх ресурсів економічного, соціального та природного характеру, що наявні в регіоні і визначають чи обмежують розвиток цього регіону, на які необхідно справляти керівний вплив для досягнення поставлених цілей і завдань.

Одним з основних підходів до формування потенціалу регіону є структурний підхід, при використанні якого з'являється можливість виявляти пріоритети між елементами потенціалу для встановлення їх раціонального співвідношення та підвищення обґрунтованості розподілу між ними ресурсів.

Ми пропонуємо для сучасних умов розвитку України дослідити потенціал регіону комплексно за такими ознаками, як: соціально-економічний, інвестиційний, інноваційний, трудовий, експортний, природно-ресурсний потенціал (рис. 1).

Запропонований нами підхід до оцінювання потенціалу регіону має на меті локалізацію, зниження гостроти і подальше усунення кризових явищ в економіці та соціальній сфері на найбільш схильних до цих явищ територіях не тільки Криму, а й усієї України.

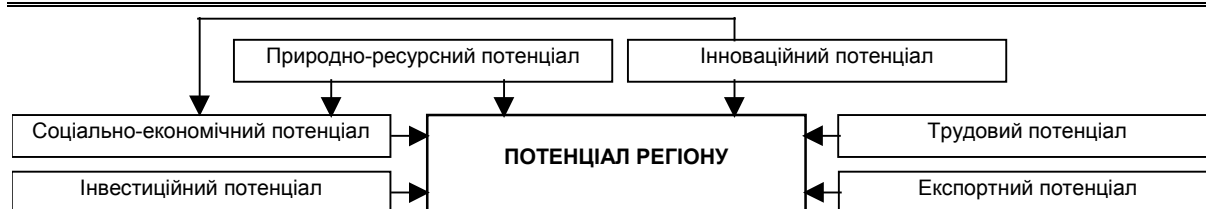

Рис. 1. Складові регіонального потенціалу

Пропонуємо оцінювати регіон не за окремими групами його потенціалу, а вивчати його в комплексі, і на основі проведеного аналізу потенціалу регіонів виділити середньорозвинуті, проблемні регіони та регіони-лідери [1].

Реалізувати цей підхід необхідно у два етапи. На першому етапі проводиться вивчення потенціалу регіону, визначаються регіони, які потребують державної підтримки, через об'єктивні обставини потрапили в кризове становище і не мають у цей момент достатніх можливостей для саморозвитку.

На другому етапі для всіх груп регіонів розробляються маркетингові стратегії, спрямовані на вирішення важливих соціальних та економічних проблем, підтримку конкурентних переваг регіону, зменшення факторів, що справляють негативний вплив на розвиток регіону.

Для визначення середньорозвинутих, проблемних регіонів і регіонів-лідерів розроблено систему показників і критеріїв. Вона залежить від об'єктивних причин і факторів виникнення кризових явищ, характеру економічних явищ у процесі соціально-економічного розвитку, політичної ситуації, нагромадженого потенціалу, шляхів подолання загальної кризи.

Критерієм збереження регіону до категорії середньорозвинутих є низький рівень реальних душевих доходів, причиною якого може бути відстале виробництво, нерозвинута соціальна і виробнича інфраструктура.

Граничні значення для збереження району до категорії можуть змінюватися в часі (і за територією) та залежати, зокрема, від фінансових можливостей країни та регіональних органів влади на майбутній рік або період.

Слаборозвинутим є регіон, який переживає глибоку економічну кризу, що виражається у спаді виробництва (насамперед, у традиційних провідних галузях його територіальної спеціалізації), тривалий час перебуває у фазі застою, зберігає низькі темпи виробництва і потребує, як правило, великих інвестицій, оновлення і диверсифікації виробництва, нових форм економічного співробітництва з іншими регіонами. Проблемними районами є території, виробничо-ресурсна база яких перебуває у фазі стійкого спаду, що виключає виникнення нових стимулів розвитку. Проблемний регіон, який не отримав необхідної фінансової та економічної підтримки, вичерпав внутрішні джерела економічного розвитку, з часом втрачає виробничий потенціал і потенціал кваліфіко-

ваної робочої сили, в ньому наростають процеси розпаду регіональної економіки. Погіршення стану виробництва знижує доходи і рівень життя населення, скорочення бази оподаткування та надходжень до бюджету призводить до падіння рівня соціального обслуговування. Регіон поступово втрачає свої позиції серед інших районів країни за параметрами соціально-економічного розвитку і може перейти до розряду відсталих.

Регіон, який розвивається, або регіон-лідер – це регіон, у якому спостерігається зростання виробництва, реальне збільшення доходів на душу населення, наявна така виробнича і соціальна інфраструктура, що розвивається і дає доходи.

Ми пропонуємо послідовність етапів оцінювання регіонального потенціалу з метою збереження його до однієї з категорій, що надалі дасть змогу сформувати для досліджуваних регіонів маркетингові стратегії, які дадуть регіонам можливість розвиватися в майбутньому і нарощувати свої конкурентні переваги (рис. 2).

Як вихідні дані використано збірники комітету державної статистики АР Крим. При застосуванні авторської методики в кожному розглянутому потенціалі виокремлено групи показників, за якими проводиться оцінювання.

Оцінювання потенціалу регіону являє собою вартісне оцінювання його складових потенціалів: природно-ресурсного, інвестиційного, трудового та соціально-економічного. Розглянемо кожен складову економічного потенціалу й визначимо методичні основи їх оцінювання.

При вивченні природно-ресурсного потенціалу регіону необхідно розглянути його компонентну структуру, представлену мінеральними, водними, земельними, лісовими, фауністичними, природно-рекреаційними ресурсами.

Трудовий потенціал необхідно досліджувати з позиції вивчення працездатного населення регіону, розрахунку коефіцієнта працездатності населення (відношення кількості працюючого населення до загальної кількості населення регіону); коефіцієнта зайнятості працездатного населення (розраховується як відношення кількості зайнятого населення до кількості працездатного населення); розрахунку демографічного навантаження, населення у працездатному віці, коефіцієнта працевлаштування, питомої ваги працюючих у розрізі регіону, коефіцієнта працездатності, рівня безробіття.

Для оцінювання інвестиційного потенціалу необхідно визначити такі показники: частку капітальних інвестицій, частку інвестицій в основний капітал, інвестиції в основний капітал на одну особу, частку прямих іноземних інвестицій.

Для аналізу інноваційного потенціалу необхідно розрахувати такі показники, як частка кількості фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи в регіоні, частка введених нових технологічних процесів регіону, освоєного виробництва нових видів продукції регіону, витрат на технологічні інновації в регіоні.

Для оцінювання експортного потенціалу регіону розраховуються такі показники, як: коефіцієнт покриття експортом імпорту, частка регіону в загальному обсязі експорту та імпорту і частка імпорту та експорту у ВРП регіону.

При оцінюванні соціально-економічного потенціалу регіону необхідно вивчити такі його складові, як: частка обсягів реалізації продукції підприємствами регіону, частка обсягів послуг за регіонами, частка суб'єктів ЄДРПОУ, частка оптового і роздрібно-товарообігу регіону, частка доходів від реалізації послуг у регіоні, частка прибутку до оподаткування від звичайної діяльності прибуткових підприємств регіону, частка середньомісячної заробітної плати в регіоні, частка забезпеченості населення житлом, дошкільними, шкільними, вищими навчальними закладами, ПТУ і масовими та універсальними бібліотеками.

Проаналізувати потенціал кожного регіону окремо за пропонуваними показниками, а також виявити регіони, які відстають і лідирують у своєму розвитку, не уявляється можливим. У зв'язку з цим пропонуємо ввести відносну величину інтегрального показника за формулою (1).

1. Розрахунок відносної величини інтегрального показника використання потенціалу:

$$\bar{y}_i = \sum y_{ij}, \quad (1)$$

де \bar{y}_i – відносна величина інтегрального показника;

y_{ij} – значення i -го показника в j -му регіоні (районі).

2. Визначення середнього значення вибірки за формулою:

$$y_{i \text{ середн.}} = \frac{\sum y_{ij1} + y_{ij2} + y_{ijn}}{n}, \quad (2)$$

де n – кількість досліджуваних регіонів (районів).

3. Розрахунок інтегрального показника (I) за формулою:

$$I = \frac{\bar{y}_i}{y_{i \text{ середн.}}} \quad (3)$$

Після розрахунку інтегрального показника регіони розподіляються за рівнем розвитку потенціалу (середньорозвинутий, проблемний, такий, що розвивається, регіон-лідер), використовуючи наступну методику розрахунку інтервального ряду [3].

Для ранжування регіонів за рівнем використання потенціалу слід розрахувати інтервальный ряд з використанням формули:

$$\Delta = \frac{X_{\max} - X_{\min}}{1 + 3,322 \lg n}, \quad (4)$$

де X_{\min} – мінімальне значення інтегрального показника;

X_{\max} – максимальне значення інтегрального показника;

n – кількість досліджуваних регіонів.

Розрахунок Δ проводиться за кількістю знаків після коми, на один більше, ніж у вихідних даних.

Межі інтервалів ($a_j; a_{j+1}$) розраховуються за правилом: $a_1 = X_{\min} - \Delta/2$, $a_2 = a_1 + \Delta$, $a_3 = a_2 + \Delta$, і т.ін., формування інтервалів закінчується, як тільки для кінця a_{j+1} чергового інтервалу виконується умова $a_{j+1} > X_{\max}$.

На наступному етапі регіони розподіляються за розрахованими межами інтервалів.

Розподіл регіонів відповідно до розрахованого діапазону дає цілісну картину розвитку потенціалу як регіону, так і країни в цілому.

На основі результатів проведеного оцінювання регіонального потенціалу АР Крим запропоновано оцінювати рівень використання регіонального потенціалу, використовуючи таку формулу:

$$\text{Рівень використання потенціалу регіону} = \frac{\sum_{i=1}^n W_p}{\sum_{i=1}^n p_i}, \quad (5)$$

де $\sum_{i=1}^n p_i = 6$ – кількість оцінюваних потенціалів;

W_p – бальні оцінки потенціалу регіону (3 бали – високорозвинутий регіон (регіон-лідер), 2 бали – розвинутий регіон, 1 бал – слаборозвинутий регіон);

p – потенціал регіону.

Рівень використання регіонального потенціалу АР Крим у 2010 р. показано в таблиці.

Результатом оцінювання потенціалу є складання карти використання регіонального потенціалу (рис. 3).

Рівень використання регіонального потенціалу АР Крим у 2010 р.

Регіон (міста, райони)	Потенціал						
	трудоий	соціально- економічний	природно- ресурсний	інновацій- ний	інвестицій- ний	експортний	регіональ- ний
Сімферополь	3	3	1	3	3	3	3
Алушта	2	1	2	1	2	1	2
Армянськ	2	1	1	1	1	1	1
Джанкой	2	1	1	1	2	1	1
Євпаторія	2	1	1	1	1	1	1
Керч	3	1	1	1	1	1	1
Красноперекопськ	2	1	1	1	1	2	1
Саки	2	1	1	1	1	1	1
Судак	2	1	1	1	2	1	1
Феодосія	2	1	1	1	2	1	1
Ялта	1	1	2	1	3	1	2
Бахчисарайський	2	1	2	1	1	1	1
Білогірський	2	1	1	1	1	1	1
Джанкойський	2	1	1	1	1	1	1
Кіровський	2	1	1	1	1	1	1
Красногвардійський	2	1	1	1	1	1	1
Красноперекопський	2	1	1	1	1	1	1
Ленінський	2	1	1	1	1	1	1
Нижньогірський	2	1	1	1	1	1	1
Первомайський	2	1	1	1	1	1	1
Роздольненський	2	1	1	1	1	1	1
Сакський	2	1	1	1	1	1	1
Сімферопольський	2	1	1	1	1	1	1
Радянський	2	1	1	1	1	1	1
Чорноморський	2	1	1	1	3	1	2

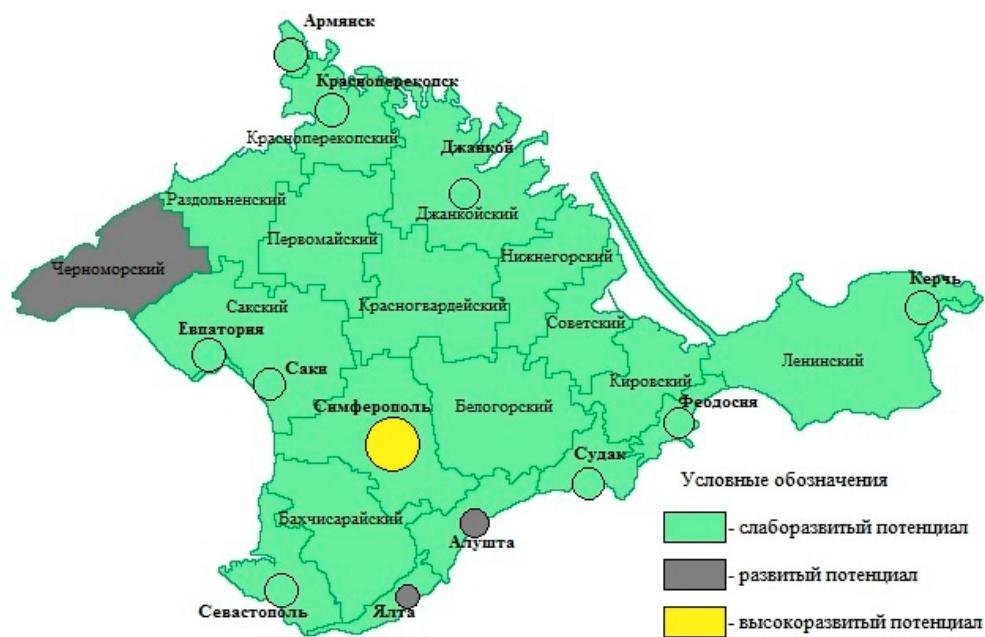

Рис. 3. Карта оцінювання використання регіонального потенціалу АР Крим у 2010 р.

Таким чином, з рис. 3 видно, що високорозвинутим є потенціал столиці АР Крим – м. Сімферополь, тут розвинуті всі види потенціалу, за винятком природно-ресурсного. До категорії розвинутого потенціалу регіону належить м. Ялта, в якому провідне місце посідає інвестиційний та природно-ресурсний потенціал; м. Алушта – переважає трудовий, природно-ресурсний та інвестиційний потенціал; Чорноморський район – найбільш розвинутий трудовий та інвестиційний

потенціал. Решта регіонів Криму належать до категорії слаборозвинутого регіонального потенціалу.

IV. Висновки

Наведений підхід до оцінювання потенціалу регіону є універсальним і може бути застосований для оцінювання потенціалу будь-якого територіального утворення України. На відміну від існуючих підходів, запропонований підхід дає змогу в комплексі оцінити наявний у окремого регіону потенці-

ал. Апробація запропонованого алгоритму оцінювання регіонального потенціалу на регіонах АР Крим дала можливість не тільки підтвердити розрахунки статистичних даних, а й отримати більш детальну інформацію про розвиток регіонів республіки.

Напрямом подальших досліджень буде формування на основі виявленого потенціалу маркетингових стратегій розвитку регіону. При цьому, якщо при формуванні стратегій регіонального розвитку буде використовуватися пропонований підхід, то з'явиться можливість підвищити ефективність сучасної економіки України і Криму зокрема, насамперед, на рівні окремих регіонів.

Список використаної літератури

1. Ковальская Л.С. Теоретические основы исследования потенциала региона / Л.С. Ковальская // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 121. – С. 46–47.
2. Шаульська Л.В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України: монографія / Л.В. Шаульська; НАН України. Ін-т економіки пром-ті. – Донецьк, 2005. – 502 с.
3. Сивец С.А. Статистические методы в оценке недвижимости и бизнеса / С.А. Сивец // Учебно-практическое пособие по статистике для оценщиков. – Запорожье, 2001. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2012 р.

Ковальская Л.С. Методический подход к оценке регионального потенциала

В статье предложен подход к оценке потенциала региона, целью которого является локализация, снижение остроты и последующее устранение кризисных явлений в экономике и социальной сфере на наиболее подверженных этим явлениям территориях Крыма и Украины в целом. Региональный потенциал оценен с позиции природно-ресурсного, социально-экономического, трудового, инвестиционного, инновационного и экспортного потенциалов.

Ключевые слова: регион, региональный потенциал, оценки потенциала региона, уровень использования регионального потенциала.

Kovalska L. Methodical approach to estimation of the regional potential

This paper proposes an approach to assessing the potential of the region, whose goal is localization, reduced the severity and the subsequent removal of the crisis in the economy and social sphere in the most susceptible to these phenomena in the Crimea and Ukraine. Regional capacity evaluated from the standpoint of natural resources, socio-economic, employment, investment, innovation and export potential.

Key words: region, regional potential, estimation of the potential region, level of the use the regional potential.